

Slovenija

“O Vrba! Srečna, draga vas domača, kjer hiša mojega stoji očeta”

France Prešeren

Janja Jerkov

Odločitev, da ob močno simbolni priložnosti - kot je pozdrav italijanske strani Republiki Sloveniji ob njenem vstopu v Evropo - predstavimo *Manifest* Altiera Spinellija in Ernesta Rossija, ki je znan tudi z imenom *Ventotenski manifest*, je izziv iz več razlogov.

Predvsem je to jezikovni izziv. Naj še tako prisegamo na zvestobo izvorniku, ostaja vedno nekaj, kar je nemogoče prevesti, ker se nevezuje na različne evokativne razsežnosti označevalcev v jeziku, v katerega prevajamo, glede na jezik, iz katerega prevajamo. Če namreč upoštevamo lastnost označevalca, da nima vrednosti sam po sebi, temveč nas stalno usmerja k drugemu označevalcu, je jasno, da nam evokativne razsežnosti različnih asociativnih verig, ki so lastne italijanščini oziroma slovenščini, odsevajo podobe in vzbujajo spomine, ki so močno različni v izvornem jeziku in v jeziku, v katerega prevajamo. Pomislimo na primer le na različnost nizov, ki jih vzbujajo besede *država*, *domovina*, *nacija*. Italijanski izraz za državo je *stato*, za katerega se zdi, da se v svojem pomenu pravne osebe, suverene na določenem teritoriju, veže že na rabo nekaterih antičnih izrazov pri Tertulianu; izhaja iz glagola *stare* (stati) in je v političnem smislu izpričan pri danteju že pred letom 1321. Slovenski izraz *država* pa izhaja iz staroslovanskega *d'ržava* (s sodobnejšim posredovanjem srbsčine in hrvaščine) in se bolj kot na način *biti* v družbi navezuje na *držati*, torej povezovati posameznike, na vezi med prijatelji in tovariši junaških dejanj (od tu tudi beseda *drug* v pomenu tovariš, prijatelj). Italijanska beseda *patria*, ki jo je pred letom 1294 uporabil brunetto Latini v pomenu “skupna dežela pripadnikov določene nacije, na katero so slednji navezani kot posamezniki in kot skupnost”, vidno ohranja vez z idejo povezovanja v imenu očeta, slovenska ustreznica *domovina* pa izhaja iz i.e. **domu*-, “hiša, bivališče”, ki se naslanja na koren **dem*- “graditi” in dejansko vzpostavlja jasno identifikacijo med abstraktno idejo skupnega izvora državljanov in konkretno predstavo rodne doma. Ni naključje, če je veliki slovenski pesnik France Prešeren (1800-1849) povzdignil prav hišico iz rodne vasi v metaforo svoje narodnostne in umetniške identitete. Beseda *nazione* je sicer v italijanščini med najbolj nedoločnimi in negotovimi v političnem besedišču, vendar v zavesti italijanskega govorca še ohranja, čeprav v zelo rahli

meri, izvorno navezanost na "rojstvo, porajanje"; v slovenščini te besede preprosto ... ni! Izraz *nacija* je namreč izposojenka iz nemškega *Nation* (ki izvira iz lat. *natio*) in ne odraža pojmovanja nacije, ki se je v Franciji in v Italiji uveljavilo po Francoski revoluciji, ampak je bolj pod vplivom nemške romantike (predvsem Herderja in Fichteja, katerih misel je v 19. stoletju pospremila rojstvo pojmovanja nacije med slovanskimi narodi in ki je v tem pogledu povsem drugačna kot pojmovanje, ki se je v tem smislu razširilo na evropskem zahodu).

Nadalje se moramo vprašati, če nam danes, na pragu tretjega tisočletja, še lahko spregovori dokument, ki je bil zasnovan na začetku štiridesetih let 20. stoletja v povsem izjemnih okoliščinah: v prisilni konfinaciji, ki jo je za njegove pisce odredila fašistična diktatura v svoji odločenosti, da na vsak način zatre vsakršno izražanje drugačnosti glede na tedanjo uradno politiko italijanske vlade - od drugačnosti drugače mislečih posameznikov (kot sta bila Spinelli in Rossi) do drugačnosti celih skupnosti, kot so bili slovinci v Italiji, katerih edina krivda je bila v tem, da se niso hoteli prepoznavati v drugi kulturi pripadajočem identitetnem modelu. besede, kot so *drugače misleči* (v izvorniku *dissenzianti*, danes bi ob drugih asociacijah raje rekli *disidenti*), *rasa*, *plutokracija*, *avtarkija*, zvenijo danes starinsko. Ali morda še izvablja karkoli v zvezi z današnjimi resničnimi problemi podobe, kot so "matere roditeljice vojakov", "otroci, vzgajani k orožju in sovraštvu proti tujcem", "države, ki so se spremenile v gospodarja podrejenih in jih preveva želja po prevladi"? Današnjim Italijanom morda vzbujajo tragični zgodovinski spomin, ki je danes predmet bolečega razmisleka in torej vpliva na narodovo samopodobo (in tako vsaj prispevajo k temu, da ostaja spomin buden), a kaj naj bi povedale slovincem v samostojni Sloveniji, ki se ubadajo z drugačnimi problemi (z obnavljanjem lastne narodne identitete, ki je bila do leta 1991 teptana, z vprašanjem notranje sprave med katoličani in komunisti, s potrebo po razvoju lastne politične in filozofske kulture, z nujnostjo spodbujanja in utrjevanja ekonomskega razvoja ipd.)? Še ene vrste ovira se postavlja, ko ponujamo slovenskemu bralcu v zgodovino Italije in Zahodne Evrope tako globoko zakoreninjeno besedilo, kot je *Manifest* Altiera Spinellija: gre za drugačno časovnost, v kateri se danes nahajata Italija in Slovenija. Če v Italiji doživljamo naporno in negotovo institucionalno, gospodarsko in družbeno tranzicijo (in splošneje tudi kulturno: kako naj bi se ob tem ne spomnili na bistrovidne Nietzschejeve besede iz daljnega leta 1874, ko je govoril o nevzdržni teži preteklosti, ki je zahodnemu človeku dala več kulture, kot je je bil sposoben prenesti!), je Slovenija v zaletu premostila občutljivo fazo prehoda od totalitarizma k parlamentarni demokraciji in se energično in optimistično pognala naprej ob zagonu bujne rasti idej in gospodarskih, družbenih in

kulturnih sil, ki so sprožile res čudežno produktivnost, če upoštevamo majhnost državnega teritorija in maloštevilnost prebivalstva. V tem kronološkem razkoraku predlaga Italija Slovencem (ki šele zdaj preizkušajo izvajanje nacionalne paradigme) besedilo, ki se zavzema za idejo opuščanja državosrediščnosti, besedilo avtorja, za katerega imperializem in fašizem nista bila izrodka nacionalne države, temveč logični produkt same ideje nacionalne države!

Ne gre podcenjevati tudi vpliva, ki bi ga na nekatere slovenske bralce lahko imelo besedilo, ki ga italijanska stran predlaga kot visoko etično in temeljnega pomena za evropski federalizem, katerega avtor - Altiero Spinelli - pa je svojo pot začel kot komunist (čeprav je bil nato leta 1937 izključen iz Komunistične partije italije) in svojo politično kariero sklenil kot neodvisni poslanec v vrstah KPI ob političnih volitvah 1976. Tiste, ki v današnji Sloveniji še objokujejo 100.000 žrtev komunističnega terorja na domači zemlji (J. Dežman), naj opozorimo, da izhaja dialog A. Spinellija z levico iz antifašističnega osebnega izkustva (kar je plačal na lastni koži) in da se je šele potem, ko je ugotovil, da ameriški politični svet ne more biti zunanji motor za evropski federativni proces, spet obrnil h komunistični partiji (vendar šele potem, ko se je njen tajnik Berlinguer "odtrgal" od Moskve in izjavil pripadnost demokratičnim vrednotam).

Končno pa ne gre podcenjevati zelo pomembnega dejstva, da je sprejemanje vsakega italijanskega sporočila s slovenske strani obremenjeno z zgodovinskim spominom (na nasilja, ki so jih italijanske vlade izvajale vse od leta 1918 na s Slovenci gosto naseljenih ozemljih), ki mu gre dodati še zakoreninjeno prepričanje, da še danes - z zakonom 38/2001 o pravicah slovenske manjšine v italiji - ni bila povsem izbrisana diskriminacijska politika, ki naj bi že 150 let označevala odnos Rima do slovenskega prebivalstva v okvirih italijanske države.

Zakaj naj bi torej predstavili Spinellijevo besedilo slovenski javnosti kljub tako velikemu (in delno neizogibnemu) tveganju, da bo neustrezno posredovano in narobe razumljeno? Zato ker - če ponovimo, kar je nedavno izjavil v. Tunjić - širitev Evrope brez spodbujanja procesov resnične notranje integracije ne vodi k združevanju, ampak k novim teritorialnim delitvam (mi/oni, kristjani/nekristjani, prijatelji/sovražniki ipd.). In ni odveč opozoriti, da ta proces integracije ne ločuje "večjih" in "manjših" narodov, temveč vključuje le narode, ki se morajo pri samopotrjevanju nujno soočiti z drugimi in druge priznavati.

V debati o Evropi kot enotnem političnem subjektu lahko torej današnja slovenska živahnost pomembno prispeva k temu, da zahodne države evropske unije začnejo opuščati paternalistične klišeje v odnosu do postkomunističnih

držav in nehajo postavljati same sebe kot merske enote za ves svet. Po drugi strani pa lahko izkustvo države, kot je Italija, odigra plodno vlogo v odnosu do slovenskih državljanov in jih podpre v prizadevanjih, da ne popuščajo lastnemu identitetnemu partikularizmu in da se soočajo tudi s tistimi vidiki evropske civilizacije, ki ne sodijo v njihovo neposredno izkustvo. Razmislek ob *Manifestu* Altiera Spinellija in Ernesta Rossija je torej lahko pomembna priložnost, da se Italijani in Slovenci - če se na obeh straneh odpovemo pomirjujočim pred-sodbam, ki temeljijo na posebnem zgodovinskem izkustvu posameznega naroda - kritično soočamo z lastno preteklostjo in začnemo graditi novi evropski Heim, kjer bo, kot v gozdu Tineta Hribarja, prostor za med seboj močno raznolika drevesa, ki bodo rasla bok ob boku in se napajala iz skupnih tal.

Predgovor

Eugenio Colorni (Rim, 1944)

To delo je nastalo in je bilo spisano na otoku Ventotene v letih 1941 in 1942. V tem posebnem okolju, v kleščah jeklene discipline, z informacijami, ki sta jih pisca skušala izpopolniti na različne načine, v žalosti vsiljene nemoči in nestrpnem pričakovanju osvoboditve, je v nekaterih umih dozoreval razmislek o vseh problemih, ki so bili vzrok za opravljena dejanja in v boju sprejeta stališča.

Oddaljenost od konkretnega političnega življenja je omogočala distanciran pogled, ki je narekoval preverjanje tradicionalnih stališč; vzrokov za pretekle neuspehe niso iskali toliko v tehničnih napakah parlamentarne ali revolucionarne taktike ali v splošni »nezrelosti« situacije, temveč v pomanjkljivostih splošne usmeritve in v dejstvu, da se je boj usmerjal v običajne šibke točke in da se je posvečalo premalo pozornosti novostim, ki so začele spreminjati stvarnost.

V pripravi na učinkovit boj v veliki bitki, ki se je kazala na obzorju v bližnji prihodnosti, so bolj kot potrebo preprostega popravljanja napak iz preteklosti čutili, da gre na novo določiti politične probleme, ne da bi bili pri tem obremenjeni z ideološkimi predsodki ali strankarskimi miti.

Na ta način se je v glavah nekaterih posameznikov izoblikovala ideja, da je poglavitni razlog za krize, vojne, revščino in izkoriščanje, ki tarejo našo družbo, obstoj geografsko in gospodarsko suverenih držav z izrazito vojaško močjo, ki druge države štejejo za tekmece in potencialne sovražnike ter živijo z drugimi državami v večni vojni vseh proti vsem. Čeprav ta zamisel ni bila bistveno nova, je v danih okoliščinah in zgodovinskem momentu predstavljala novost zaradi več razlogov:

1) Pisca sta predvsem za internacionalizem, omenjen v programih vseh naprednih političnih strank, menila, da nujno in skorajda avtomatično izhaja iz ciljev vseh teh političnih programov. Demokrati trdijo, da bo prevlada demokracije, za katero se vsak izmed njih bori v svoji državi, zagotovo ustvarila skupno zavest, prekoračila kulturne in moralne omejitve ter postavila nujne temelje za svobodno politično in gospodarsko združevanje narodov. Socialisti so s svoje strani prepričani, da bi diktatura proletariata v različnih državah sama po sebi privedla do nastanka mednarodne kolektivistične države.

Analiza modernega pojmovanja države ter z njim povezanih interesov in čustev jasno kaže, da lahko podobnosti med političnimi usmeritvami posameznih držav okrepijo prijateljske odnose in sodelovanje med državami,

vendar to še ne pomeni, da se bodo države avtomatično ali postopno združile, vse dokler bodo kolektivni interesi in čustva težili k ohranjanju zaprtih enot, obkroženih z mejami. Izkušnje nam pravijo, da šovinistična čustva in protekcionistični interesi zlahka vodijo v konflikt in konkurenco tudi med dvema demokratičnima državama. Prav tako ni rečeno, da bi bogata socialistična država pristala na to, da svoje vire bogastva združi z drugo, veliko bolj revno socialistično državo, zaradi samega dejstva, da v drugi državi vlada podoben režim.

Padec političnih in gospodarskih meja med državami torej ni nujna posledica istočasne uveljavitve določene oblike vladavine; to je posebno vprašanje, s katerim se bo treba spoprijeti z ustreznimi sredstvi. Res je, da ne moremo biti socialisti, ne da bi istočasno bili tudi internacionalisti, vendar je to bolj ideološko povezano in ne izhaja toliko iz političnih in gospodarskih potreb. Iz zmage socializma v posameznih državah še ne izhaja nujno mednarodna država.

2) K avtonomnemu poudarjanju federalistične misli je sililo tudi dejstvo, da so obstoječe politične stranke bile vezane na pretekle boje v okviru svojih držav in zato tradicionalno navajene izhajati pri obravnavi vseh problemov iz predpostavke, da obstaja nacionalna država. vsa vprašanja mednarodnega ustroja štejejo za »zunanjepolitična vprašanja«, ki jih je treba reševati z diplomatsko dejavnostjo in sporazumi med vladaми. Takšen pristop je deloma vzrok in deloma posledica pravkar omenjenega prepričanja, po katerem tisti, ki trdno prime za vajeti oblasti v lastni državi, doseže soglasje in sožitje s podobnimi režimi v drugih državah skoraj avtomatsko, ne da bi se za to bilo treba politično posebej prizadevati.

Pisca tega besedila pa sta bila nasprotno prepričana, da morajo vsi, ki se hočejo spoprijeti z vprašanjem mednarodnega ustroja kot osrednjim problemom današnje zgodovinske dobe, prav s tega stališča gledati na vsa vprašanja notranjih političnih sporov in stališč posameznih strank, tudi glede izbire taktike in strategije vsakdanjega boja, v prepričanju, da je to nujni predpogoj, da se rešijo vsi institucionalni, ekonomski in socialni problemi naše družbe. Vse probleme, od ustavnih svoboščin do razrednega boja, od načrtovanja do prevzema in uporabe oblasti, zagledamo v novi luči, če jih postavimo v okvir temeljne predpostavke, da je prvi cilj, ki ga moramo doseči, enotna ureditev na mednarodni ravni. Politični premiki, iskanje podpore pri eni ali drugi politični sili, izbira ene ali druge parole dobijo popolnoma drugačno podobo, če imamo kot glavni cilj prevzem oblasti in izvedbo določenih reform v posamezni državi ali pa vzpostavitev gospodarskih, političnih in moralnih pogojev za federalno ureditev, ki bi zajela vso celino.

3) Še en, verjetno najpomembnejši razlog pa je predstavljalo dejstvo, da se je ideal Evropske federacije, ki naj bi bila uvod v Svetovno federacijo, še pred nekaj leti zdel utopična zamisel, danes pa se, po koncu te vojne, kaže kot dosegljiv cilj, kot nekaj, kar je skoraj pri roki. V vesplošni pomešanosti narodov, ki jo je ta vojna povzročila v vseh državah pod nemško okupacijo, v nujnosti, da se skoraj popolnoma uničeno gospodarstvo izgradi na novo in se premislijo vsa vprašanja glede političnih meja, carinskih ovir in narodnostnih manjšin, v samem značaju te vojne, v kateri je nacionalni element tako pogosto bil podrejen ideološkemu, v kateri so se male in srednje velike države morale odpovedati večjemu delu svoje suverenosti v korist močnejših držav, v kateri so sami fašisti pojem »nacionalne neodvisnosti« nadomestili s pojmom »življenjskega prostora«, v vseh teh elementih lahko opazimo znamenja, ki kažejo, da je v tem povojnem času federativna ureditev Evrope tako aktualna kot še nikoli prej.

Za federalizem se iz gospodarskih pa tudi idealističnih razlogov zanimajo sile iz vseh družbenih razredov. Do federalizma lahko pridemo z diplomatskimi pogajanja in z ljudskim gibanjem, s spodbujanjem proučevanja problemov, ki se navezujejo na federalizem, med izobraženimi razredi ter istočasno z vzpostavljanjem revolucionarnih situacij, iz katerih ni več povratka; z vplivom na vodilne kroge držav zmagovalk in s prepričevanjem poraženih držav, da bodo lahko samo v svobodni in enotni Evropi našle svojo rešitev in se izognile grenkim posledicam poraza.

Naše gibanje je nastalo prav s tem namenom. Ta problem se kaže za temeljnega, pomembnejšega od vseh ostalih, ki nas čakajo v času, v katerega vstopamo. Jasno nam je, da če dopustimo, da se stanje utrdi v starih nacionalističnih kalupih, bomo to priložnost zamudili za vedno in ne bomo na naši celini dosegli trajnega miru in blaginje. Vse to nas je privedlo do tega, da smo ustvarili samostojno organizacijo, katere namen je zagovarjati idejo Evropske federacije kot cilja, ki ga je možno doseči v povojnem času.

Ne zatiskamo si oči pred težavnostjo načrta in močjo sil, ki bodo delovale v nasprotni smeri, vendar se nam zdi, da se to vprašanje v političnem boju prvič postavlja kot neogibna, tragična nujnost in ne več kot oddaljeni ideal.

Naše gibanje, ki že približno dve leti živi v trdi ilegali pod fašističnim in nacističnim zatiranjem, katerega člani prihajajo iz vrst borcev proti fašizmu in vsi sodelujejo v oboroženem boru za osvoboditev, ki je za skupno stvar že plačalo drag prispevek v zaporih, to naše gibanje ni in noče biti politična stranka. Z vedno večjo jasnostjo se je izrisala značilnost, da želi gibanje delovati tako na politične stranke kot znotraj političnih strank, ne le za to, da bi okrepili internacionalistično težnjo, temveč tudi in predvsem za to, da bi vse probleme

političnega življenja začeli reševati iz tega novega zornega kota, ki ga do sedaj nismo še bili vajeni.

Čeprav aktivno spodbujamo vsa razmišljanja o institucionalnem, ekonomskem in socialnem ustroju Evropske federacije in se aktivno borimo za njeno uresničitev ter skušamo ugotoviti, katere sile bodo lahko delovale v njeno korist v povojnem političnem prostoru, nismo politična stranka in nočemo dajati uradnih izjav o institucionalnih podrobnostih, o večji ali manjši stopnji gospodarske kolektivizacije, o večji ali manjši decentralizaciji uprave ipd. V prihodnji federalni stvarnosti. Dopuščamo, da se o teh vprašanjih na široko in svobodno razpravlja v našem gibanju in da so v njem zastopane vse politične opcije od komunistov do liberalcev. Dejansko so skoraj vsi naši somišljeniki aktivni v eni izmed naprednih strank. Vsi se soglasno zavzemajo za temeljna načela svobodne Evropske federacije, ki ne bo temeljila na hegemonijah ali totalitarnih režimih in se bo lahko pohvalila s tolikšno strukturno trdnostjo, da ne bo pomenila zgolj Društvo narodov. Osnovna načela lahko povzamemo v naslednjih točkah: skupna federativna vojska, denarna unija, odprava carinskih ovir in omejitev za selitev ljudi med državami v Federaciji, neposredna zastopanost državljanov v zveznih skupščinah, skupna zunanja politika.

V teh dveh letih našega obstoja se je gibanje razširilo med antifašističnimi skupinami in političnimi strankami. Nekateri izmed njih so tudi javno izrazile svoj pristop in svojo podporo. Druge so nas povabile, da sodelujemo pri pripravi njihovih programov. Morda ne zveni preveč ošabno, če rečemo, da je deloma tudi naša zasluga, če se o vprašanjih Evropske federacije tako pogosto piše v ilegalnem italijanskem tisku. Naš časopis »Evropska enotnost« pozorno sledi dogodkom v notranji in mednarodni politiki ter se do njih opredeljuje v popolni svobodi mišljenja.

V tem besedilu, ki je sad obdelave istih idej, iz katerih je nastalo naše gibanje, so izražene le misli njegovih avtorjev in torej ne predstavlja stališča našega gibanja. Tukaj jih le ponujamo v razpravo tistim, ki bi radi o mednarodnih političnih vprašanjih razmišljali ob upoštevanju najnovejših ideoloških in političnih izkušenj, najnovejših dognanj ekonomskih ved ter najbolj razumnih izgledeov za prihodnost.

Temu besedilu bodo kmalu sledila druga. Naša želja je, da bi ta besedila spodbujala nove ideje in da bi v današnjem vročem, z neogibno nujnostjo akcije zaznamovanem vzdušju te misli prispevale k razjasnitvi, ob kateri bo tudi akcija vedno bolj odločna, zavestna in odgovorna.

Italijansko gibanje za evropsko federacijo
Rim, 22. januar 1944

Za svobodno in združeno Evropo

Osnutek Manifesta

Altiero Spinelli - Ernesto Rossi

I. Kriza sodobne civilizacije

Sodobna civilizacija si je za temelj postavila načelo svobode, po katerem človek ne sme biti orodje v rokah drugih, ampak samostojno središče življenja. S tem zakonikom v roki je bil zasnovan veličasten zgodovinski proces proti vsem vidikom družbenega življenja, ki ga ne spoštujejo.

1.) V sem narodom je bila priznana enaka pravica, da se organizirajo v neodvisne države. Vsako ljudstvo, s svojimi etničnimi, geografskimi, jezikovnimi in zgodovinskimi značilnostmi, naj bi v državnem organizmu, ustvarjenem za lastne potrebe ter v skladu z lastnim posebnim pojmovanjem političnega življenja, našlo orodje za čim popolnejšo zadovoljitev svojih potreb, neodvisno od zunanjih posegov. Ideologija nacionalne neodvisnosti je bila učinkovit spodbujevalec napredka. S širšo solidarnostjo proti zatiranju tujih gospodarjev je presegla omejenost lokal-patriotizma. Odstranila je številne prepreke, ki so ovirale pretok ljudi in blaga. Na ozemlju vsake nove države so se institucije in sistemi bolj civiliziranih delov prebivalstva razširili tudi do bolj zaostalih delov prebivalstva. A v sebi je nosila kali kapitalističnega imperializma, ki je pred očmi naše generacije zadobil velikanske razsežnosti in se končal z oblikovanjem totalitarnih držav in z izbruhom svetovnih vojn.

Nacija zdaj ni več obravnavana kot zgodovinski proizvod sožitja ljudi, ki so v teku dolgotrajnega procesa prišli do večje enotnosti navad in hotenj ter v svoji državi našli najučinkovitejši način za ureditev skupnega življenja v okviru celotne človeške skupnosti. Nacija je postala božanska kategorija, organizem, ki mora misliti le na lastni obstoj in napredek in se ne sme ozirati na škodo, ki jo

pri tem lahko utrpijo drugi. Neomejena suverenost nacionalnih držav je v vsaki od njih zbudila željo po prevladi, ker se vsaka čuti ogrožena od drugih, za svoj "življenjski prostor" pa potrebuje čedalje obsežnejša ozemlja, ki naj ji omogočijo svobodno gibanje in zagotovijo neodvisno preživetje. Ta želja po prevladi se lahko pomiri le s hegemonijo najmočnejše države nad ostalimi podrejenimi državami.

Kot posledica tega se je država iz varuha svobode državljanov spremenila v gospodarja podložnikov, ki so ji dolžni služiti in ji zagotoviti najvišjo vojaško učinkovitost. Tudi v obdobjih miru, ki jih imajo zgolj za trenutke predaha in priprave pred neizbežnimi bodočimi vojnami, vojaški sloji v mnogih deželah že prevladujejo nad civilnimi in s tem čedalje bolj otežujejo delovanje svobodnih družbenih sistemov. Šolstvo, znanost, proizvodnja, upravni aparat so le sredstva za krepitev vojaške moči. Matere se štejejo za roditeljice vojakov, nagrajene po istih kriterijih, s katerimi se na razstavah nagrajuje plemenska živina. Otroke že v najnežnejši starosti vzgajajo k orožju in jim vcepljajo sovraštvo proti tujcem. Osebnosti svoboščine izginjajo glede na to, da je vsak posameznik militariziran in stalno klican v vojaško službo. Ponavljajoče se vojne silijo ljudi, da zapustijo družino, poklic in premoženje ter žrtvujejo svoje življenje za cilje, katerih vrednosti nihče dejansko ne razume. V nekaj dneh se uničijo sadovi desetletij prizadevanj za večjo blaginjo skupnosti.

Totalitarne države so na najbolj dosleden način poenotile vse sile, dosegle najvišjo možno mero centralizacije in avtarkije in se tako izkazale za organizacije, ki so najbolj primerne za sodobno mednarodno okolje. Dovolj je, da ena sama nacija naredi opaznejši korak v smeri totalitarizma, in že so ji druge prisiljene slediti, če hočejo preživeti.

2) Uveljavila se je enaka pravica vseh državljanov do sooblikovanja državne volje, ki bi morala biti sinteza svobodno izraženih, spreminjajočih se gospodarskih in ideoloških potreb vseh družbenih kategorij. S takšno politično ureditvijo je bilo moč popraviti ali vsaj omiliti številne vnebovpijoče krivice, podedovane od prejšnjih sistemov. A zaradi svobode tiska in združevanja ter postopne razširitve volilne pravice je bilo čedalje težje braniti stare privilegije ter obenem ohranjati predstavniški sistem.

Ljudje brez premoženja so se postopno naučili uporabljati ta sredstva za napad na pridobljene pravice premožnih razredov. Družbeni davki na nezaslužene dohodke in dediščine, progresivno obdavčevanje večjih premoženj, neobdavčitev najnižjih dohodkov in osnovnih življenjskih potrebščin, brezplačno javno šolanje, povečanje stroškov za zdravstveno in socialno zavarovanje, kmetijske reforme in kontrola nad tovarnami, vse to je ogrožalo privilegirane sloje v njihovih najtrdnjih utrdbah.

Tudi tisti deli privilegiranega sloja, ki so sicer pristali na enakost političnih pravic, niso mogli dovoliti, da bi jih razdedinjeni sloji uveljavljali in skušali doseči dejansko enakost, ki bi teoretičnim pravicam dala konkretno vsebino resnične svobode. Ko je po prvi svetovni vojni postala grožnja preresna, je bilo povsem naravno, da so ti sloji navdušeno pozdravljali in podpirali vzpostavitev diktatur, ki so iztrgale zakonito orožje iz rok njihovih nasprotnikov.

Po drugi strani pa je nastanek ogromnih industrijskih in bančnih kompleksov ter sindikatov, ki so združili pod enotno vodstvo cele vojske delavcev, sindikatov in združenj, ki so pritiskali na vlado, da bi dosegli svojim posebnim interesom najbolj ustrezno politiko, grozil, da bo samo državo razpršil na veliko število med seboj sprtih gospodarskih baronij. Liberalnodemokratska ureditev, ki so jo te skupine uporabljale za izkoriščanje celotne skupnosti, je postopoma izgubljala svoj ugled in tako se je razširilo prepričanje, da lahko samo totalitarna država z odpravo ljudskih svoboščin reši interesni spor, ki ga obstoječe politične institucije ne zmorejo več obvladovati.

V splošnem so totalitarni režimi potem res utrdili pridobljeni položaj raznih družbenih kategorij ter s policijskim nadzorom vseh področij življenja državljanov in surovo odstranitvijo vseh drugače mislečih preprečili vsako legalno možnost nadaljnega spreminjanja obstoječega stanja. S tem je bil zagotovljen obstoj popolnoma parazitskega sloja ravnodušnih zemljiških posestnikov in rentnikov, katerih edini prispevek k družbeni proizvodnji je v tem, da trgajo kupone svojih vrednostnih papirjev; monopolističnih slojev in verižnih družb, ki izkoriščajo potrošnike in izgubljajo denar malih varčevalcev; denarnih mogotcev, ki za kulisami držijo politike na nitki in upravljajo celotni državni aparat izključno v svojo korist, medtem ko se navidezno zavzemajo za višje nacionalne interese. Ohranjena sta velikansko bogastvo nekaterih in revščina širokih množic, ki so odrezane od vsake možnosti, da bi uživale sadove sodobne kulture. V osnovnih obrisih se ohranja ekonomski sistem, ki uporablja blagovne zaloge in delovno silo, ki bi morale zadovoljevati osnovne potrebe za razvoj življenjske energije ljudi, za zadovoljevanje najbolj ničevih potreb tistih, ki lahko plačajo najvišjo ceno; ohranja se ekonomski sistem, v katerem se s pravico dedovanja denarna moč obnavlja v vedno istem sloju ter se s tem spreminja v privilegij, ki nima nobene zveze z družbeno vrednostjo dejansko opravljenega dela, delavci pa imajo tako omejene možnosti, da se morajo za golo preživetje pogosto pustiti izkoriščati od vsakogar, ki jim ponudi kakršnokoli možnost zaposlitve.

Da bi onemogočili in si podredili delavski razred, so sindikate iz svobodnih in bojevitih organizacij, katerih voditelji so uživali podporo članstva, spremenili v organe policijskega nadzora pod vodstvom uradnikov, ki jih je imenovala vladajoča skupina in ki so bili torej le-tej odgovorni. Če vendarle

pride do sprememb tega ekonomskega sistema, se to zgodi vedno samo zaradi potreb militarizma, ki so se ob vzpostavitvi in utrditvi totalitarnih držav spojile z nazadnjaškimi težnjami privilegiranih slojev.

3) V boju proti avtoritarnem dogmatizmu se je potrdila trajna vrednost kritičnega duha. Vsaka trditev se mora upravičiti ali pa izginiti. Metodčnosti te brezobzirne naravnosti se imamo zahvaliti za največje dosežke na vseh področjih naše družbe. A duhovna svoboda se ni mogla upreti krizi, ki je rodila totalitarne države. Nove dogme, ki jih je treba sprejeti iz vere ali zgolj iz licemerstva, prevzemajo vodilno vlogo v vseh znanostih.

Čeprav nihče ne ve, kaj je rasa, in se le-ta zdi absurdna že v luči najosnovnejših zgodovinskih pojmov, pa se od fiziologov zahteva, naj verjamejo, dokažejo in ljudi prepričajo o pripadnosti izbrani rasi samo zato, ker je ta mit potreben imperializmu pri zbujanje masovnega sovraštva in ponosa. Izobčiti je treba najočitnejše pojme ekonomske znanosti, da bi avtarkijo, uravnovešeno menjavo in drugo staro železo merkantilizma lahko predstavili kot čudovita odkritja našega časa. Zaradi gospodarske povezanosti vseh delov sveta je življenjski prostor slehernega ljudstva, ki ne želi zaostati za življenjsko ravniyo sodobne civilizacije, celotna zemeljska krogla; toda ustvarjena je bila psevdo-znanost geopolitika, ki hoče dokazati veljavnost teorije življenjskih prostorov in tako teoretsko zamaskirati oblastiželjnost imperializma.

V interesu vladajočega razreda se potvarjajo najosnovnejša zgodovinska dejstva. Iz knjižnic in knjigarn se izločajo vsa nepravoverna dela. Tema mračnjaštva spet grozi, da bo zadušila človeškega duha. Spodkopana je celo družbena etika svobode in enakosti. Ljudje niso več svobodni državljani, ki skozi državo učinkoviteje dosegajo skupne cilje, ampak so služabniki države, ki sama določa njihove cilje, za voljo države pa se nujno šteje volja tistih, ki so na oblasti. Ljudje niso več nosilci pravic, ampak morajo, hierarhično razporejeni, brezpogojno ubogati višje oblasti, katerih vrh poseblja ustrezno pobožanstveni vodja. Kastni sistem se dviguje preroben iz lastnega pepela.

Ta nazadnjaška totalitarna civilizacija je zmagala v številnih državah in naposled našla v nacistični Nemčiji tisto silo, ki jo je razvila do skrajnih posledic. Po skrbni pripravi, ko je drzno in brezobzirno izkoristila tekmovalnost, egoizem in tujo neumnost, potegnila za sabo druge vazalske države - z Italijo na čelu - in se povezala z Japonsko, ki sledi istim ciljem v Aziji, se je odpravila na pot prevlade. Njena zmaga bi pomenila dokončno utrditev totalitarizma v svetu. Vse njegove značilnosti bi se do kraja zaostriale, napredne sile pa bi za veliko časa bile obsojene na preprosto negativno opozicijo.

Tradicionalna oholost in nepopustljivost nemških vojaških slojev kažeta, kakšen značaj bi imela njihova prevlada v primeru zmage v vojni. Zmagoviti Nemci bi si lahko do drugih evropskih narodov privoščili navidezno

velikodušnost, lahko bi formalno spoštovali njihova ozemlja in politične institucije ter tako zadovoljili neumna patriotska čustva, ki se jim zdita pomembni barva mejnih kamnov in narodnost nastopajočih politikov, ne pa razmerje sil in dejanska vsebina državnih organov. Čeprav še tako zamaskirana, bi stvarnost ostala ista: ponovna delitev človeštva na Špartance in Helote.

Tudi kompromisna rešitev med bojujocimi se stranmi bi pomenila nadaljnji korak v smeri totalitarizma, ker bi bile vse dežele, ki bi se izmuznile primežu Nemčije, prisiljene prevzeti njene oblike politične ureditve, da bi se ustrezno pripravile na ponovno vojno.

Hitlerjeva Nemčija je najprej eno za drugo porazila manjše države, vendar je s svojimi dejanji priklicala na bojišče vedno večje sile. Pogumni boj velike britanije, ki se je v najbolj kritičnih trenutkih sama upirala sovražniku, je povzročil, da so Nemci trčili ob odločno obrambo sovjetske vojske, medtem ko je amerika imela dovolj časa za mobilizacijo svojih neizmernih proizvodnih virov. Ta boj proti nemškemu imperializmu se je tesno povezal z bojem kitajskega ljudstva proti japonskemu imperializmu.

Ogromne mase ljudi in ogromna sredstva so že postrojena v boju proti silam totalitarizma. Moč teh sil je že dosegla svoj vrhunec, zato se v prihodnosti lahko samo še manjša. Moč nasprotnikov pa je že preseгла najnižjo točko in se vzpenja.

Boj zaveznikov vsak dan močneje vzbuja željo po osvoboditvi tudi v deželah, ki so klonile pred nasiljem in jih je omamil prejeti udarec: isto upanje se prebuja celo med ljudstvi v deželah Osi, ki se zavedajo, da so bili potisnjeni v brezupen položaj samo zato, da bi njihovi gospodarji potešili svojo željo po oblasti.

Počasni proces, v katerem so se ogromne množice pasivno prepustile novemu režimu, se mu prilagajale in tako prispevale k njegovi utrditvi, se je ustavil in začel se je obratni proces. Ta velikanski val, ki se počasi dviga, je združil vse napredne sile, najbolj razsvetljene dele delavskega razreda, ki jih nasilje in prazne obljube niso odvrnili od teženj po višji obliki življenja, najbolj ozaveščene pripadnike intelektualnih slojev, ki jih žali poniževanje inteligence, podjetnike, ki se čutijo sposobne za nove pobude ter bi se radi otresli birokratskih vezi in nacionalne zaprtosti, ki ovirajo vsak njihov korak, in končno vse tiste, ki zaradi prirojenega ponosa ne znajo suženjsko ukriviti hrbtenice.

Vsem tem silam je danes zaupana rešitev naše civilizacije.

II. Naloge v povojnem času. Enotnost Evrope

Po porazu Nemčije pa se evropa ne bo sama od sebe preuredila v skladu z našim civilizacijskim idealom. v kratkem in intenzivnem obdobju splošne krize (ko bodo države še v ruševinah, ko bodo ljudske množice nestrpno pričakovale novih besed in bodo vroča, neizoblikovana tvarina, dovzetna za nove oblike, ki bodo lahko sprejele vodstvo resničnih internacionalistov) bodo skušali najbolj privilegirani sloji starih nacionalnih sistemov s prevarami in nasiljem zadušiti val internacionalističnih čustev in strasti ter za vsako ceno obnoviti stare državne organizme. Možno je tudi, da bodo angleški in morda tudi ameriški voditelji poskušali speljati tok stvari v to smer, da bi tako obnovili politiko ravnovesja sil, ki navidez neposredno služi njihovim imperijem.

Konzervativne sile, se pravi: vodje temeljnih institucij nacionalnih držav; vrhovi oboroženih sil, še posebej v obstoječih monarhijah; tiste skupine monopolnega kapitalizma, ki so v pridobivanju svojega dobička povezane z državo; veliki zemljiški posestniki in visoka cerkvena hierarhija, ki jim lahko samotrdna konzervativna družba zagotovi parazitske prihodke; in za njimi brezštevilo krdelo tistih, ki so odvisni od njih ali pa jih je omamila njihova tradicionalna moč; vse te nazadnjaške sile že danes čutijo, da se zgradba maje, in se poskušajo rešiti. Njeno sesutje bi jih v hipu oropalo dosedanjih poroštev in jih izpostavilo napadu naprednih sil.

REVOLUCIONARNO STANJE: STARI IN NOVI TOKOVI

Padec totalitarnih režimov bo v čustvenem smislu za cele narode pomenil "osvoboditev"; odpadle bodo vse zavore in sama od sebe bo zavladala najširša svoboda govora in združevanja. To bo zmagoslavje demokratičnih teženj. Le-te imajo številne odtenke, od zelo konzervativnega liberalizma do socializma in anarhije. verjamejo v »spontan nastanek« dogodkov in institucij in v absolutno pozitivnost vzgibov, ki prihajajo od spodaj. Ne želijo na silo pomagati "zgodovini", "ljudstvu", "proletariatu" ali kakorkoli že imenujejo svojega boga. želijo si konca diktatur, ki si ga predstavljajo kot ponovno uveljavitev neizpodbitne pravice ljudstva do samoodločanja. Krona njihovih sanj je ustavodajna skupščina, izvoljena z najširšo volilno pravico in z največjim spoštovanjem pravic volivcev, ki sprejema ustavo. Če je ljudstvo nezrelo, bo leta slaba, popravlja pa se lahko samo z neprestanim prepričevanjem.

Demokrati niso načelno proti nasilju; uporabiti pa ga želijo samo takrat, ko je večina prepričana, da je nujno potrebno, se pravi takrat, ko ne pomeni drugega kot skorajda nepotrebno piko na »i«. Takšni voditelji so primerni samo v obdobjih redne uprave, ko ljudstvo v splošnem verjame v kakovost temeljnih institucij, ki jih je kvečjemu treba minimalno spremeniti tu pa tam. v revolucionarnih obdobjih, ko institucij ne moremo upravljati, ampak jih je

potrebno šele ustvariti, pa demokratična praksa neslavno propade. žalostna nemoč demokratov v ruski, nemški in španski revoluciji so trije najnovejši primeri. v takšnih situacijah se s padcem starega državnega aparata z njegovimi zakoni in upravo kaj hitro pojavijo, pod videzom starih zakonitosti ali njim navkljub, neštete skupščine in ljudska predstavništva, v katerih se zbirajo in delujejo vse napredne družbene sile. Ljudstvo mora res zadovoljiti nekatere temeljne potrebe, a ne ve, kaj hoče in kaj naj naredi. v njegovih ušesih odzvanja na tisoče zvonov. z milijoni svojih glav se ne zna orientirati ter se razdrobi v številne težnje, ki se bojujejo med seboj.

V trenutku, ko bi bila na mestu največja odločnost in pogum, so demokrati zmedeni, ker nimajo za seboj spontane ljudske podpore, ampak samo vihar strasti. Mislijo, da je njihova dolžnost pridobiti podporo, zato nastopajo kot spodbujevalci in pridigarji, potrebni pa bi bili voditelji, ki vedo, kam in kako. zamujajo ugodne priložnosti za utrditev novega sistema, ko že od začetka poskušajo spraviti v tek organe, ki predpostavljajo dolgotrajno predpripravo in so primerni za relativno mirna obdobja; v roke svojih nasprotnikov potiskajo orožje, ki ga le-ti uporabijo za njihovo uničenje; s svojimi tisočimi težnjami skratka ne predstavljajo želje po obnovi, ampak zmedeni voluntarizem posameznikov, ki se medsebojno paralizirajo in pripravljajo ugoden teren za razvoj reakcije. Metodologija demokratične politike bo v revolucionarni krizi mrtva teža.

Medtem ko bi demokrati s prerekanjem izgubljali priljubljenost, ki so jo imeli na začetku kot zagovorniki svobode, bi se v odsotnosti resne politične in družbene revolucije neizogibno spet vzpostavile predtotalitarne politične institucije, boj pa bi spet potekal po starih shemah razrednih nasprotij.

Načelo, ki reducira vse politične probleme na razredni boj, je predstavljalo temeljno usmeritev še posebej za tovarniške delavce in jim je pomagalo ustvariti prepričljivo politiko, dokler niso bile pod vprašajem temeljne institucije. Kadar pa je nujna sprememba celotne družbene ureditve, se to načelo spremeni v orodje za izolacijo proletariata. razredno vzgojeni delavci ne vidijo drugega kot svojih posebnih razrednih ali celo cehovskih zahtev in jih ne skušajo povezati z interesi drugih slojev; ali pa težijo k enostranski diktaturi svojega razreda, da bi izvedli utopično kolektivizacijo vseh materialnih proizvodnih sredstev, kar stoletna propaganda prikazuje kot najučinkovitejše zdravilo za vse njihove težave. Takšna politika se ne prime nobene druge plasti razen delavcev, ki tako odrekajo podporo drugim naprednim silam ali pa jih prepustijo reakciji, ki jih zvito izkoristi, da razbije proletarsko gibanje.

Komunisti so spoznali, da med različnimi proletarskimi usmeritvami, ki sledijo razredni politiki in idealu kolektivizma, ne bodo zbrali dovolj privržencev za zmago, zato so se - za razliko od drugih ljudskih strank -

spremenili v gibanje z železno disciplino, ki izkorišča ruski mit za organiziranje delavcev, a si od njih ne pusti zapovedovati ter jih uporablja za najrazličnejše manevre.

Zaradi takšnega odnosa so komunisti v revolucionarnih krizah učinkovitejši od demokratov; a s tem da delavski razred ločujejo, kolikor je le mogoče, od drugih revolucionarnih sil - češ da njegova "prava" revolucija še ni napočila -, v odločilnih trenutkih predstavljajo sektaški element, ki slabi celoto. Njihova popolna odvisnost od ruske države, ki jih je kar naprej uporabljala za uresničitev svojih nacionalnih ciljev, jim poleg tega preprečuje, da bi v izvajanju svoje politike lahko ohranjali minimalno mero doslednosti.

Vedno se morajo skrivati za kakšnim Karolyjem, blumom ali Negrinom, potem pa propadejo skupaj s privzetimi demokratičnimi lutkami; kajti oblast se ne izvaja in ne zadrži zgolj z zvitostjo, temveč s sposobnostjo celovitega in živega odzivanja na potrebe sodobne družbe.

Če bi spopad ostal omejen na tradicionalno nacionalno področje, bi se zelo težko izognili starim protislovjem. Gospodarstva nacionalnih držav so že v takšni meri načrtovana, da bi bilo osrednje vprašanje le, katera skupina gospodarskih interesov oziroma kateri razred bo prevzel vzvode izvajanja načrta v svoje roke. Fronta naprednih sil bi se tako zlahka razbila v spopadu med razredi in ekonomskimi kategorijami. Od tega pa bi z največjo verjetnostjo imeli korist nazadnjaki.

Pravo revolucionarno gibanje bodo morali ustvariti tisti, ki so bili sposobni kritizirati stare politične navade. Gibanje bo moralo biti sposobno sodelovati z demokratičnimi silami, s komunisti in na sploh z vsemi, ki sodelujejo pri rušenju totalitarizma, vendar ne bo smelo dopustiti vpliva politične prakse nobene od strank.

Nazadnjaške sile premorejo spretno ljudi in kadre, pripravljene na poveljevanje, ki se bodo zagrizeno borili za ohranitev prevlade. v pomembnih trenutkih se bodo zamaskirale, se razglašale za zagovornike svobode, miru, splošne blaginje, najrevnejših razredov. že v preteklosti smo lahko videli, kako so se vrinile v ljudska gibanja, jih omrtvičile, preusmerile ter speljale v njihovo pravo nasprotje. brez dvoma bo to najnevarnejša sila, s katero bo treba obračunati.

Najbolj bodo spodbujale obnovo nacionalne države. s tem bodo trkale na najbolj razširjeno ljudsko čustvo, ki so ga nedavna gibanja najgloblje prizadela in ki se najlažje uporabi v nazadnjaške namene: patriotizem. Na ta način lahko tudi upajo, da bodo lažje zmedle nasprotnike, saj ljudske množice poznajo le politično dejavnost, ki poteka na nacionalni ravni, ter jih je zato skupaj z njihovimi najbolj kratkovidnimi voditelji mogoče z lahkoto zaplesti v obnovo držav, ki jih je zajela vojna vihra.

Če se ta cilj doseže, je reakcija zmagala. Tudi če bi bile te države navidezno demokratične in socialistične, bi bila vrnitev oblasti v roke nazadnjakov samo vprašanje časa. Na površje bi spet prišlo ljubosumje med narodi, vsaka od držav pa bi spet videla sredstvo za zadovoljevanje svojih potreb samo v oboroženi sili. Prej ali slej bi nujna naloga spet postalo preoblikovanje ljudstva v armado. Generali bi spet poveljevali, monopolisti bi se okoriščali z gospodarsko zaprtostjo, birokratski aparat bi naraščal, duhovniki pa bi skrbeli za poslušnost svojih ovčic. vse začetne pridobitve bi se pred nujnostjo novih priprav na vojno izgubile v nič.

Vprašanje, ki ga je treba rešiti na prvem mestu, saj bi, če ostane nerazrešeno, vsak napredek bil le navidezen, je popolna odprava razdeljenosti evrope v suverene nacionalne države. dejstvo, da se je večina kontinentalnih držav razrušila pod nemškimi škornji, je že toliko zbližala usode evropskih ljudstev, da bodo le-ta skupaj podlegla hitlerjanski oblasti ali pa se z njenim padcem znašla v revolucionarni krizi, ko jih ne bodo oklepale in ločevale trdne državne strukture. duhovi so že zdaj precej bolj kot v preteklosti odprti za federalno preureditev evrope. Neusmiljena izkušnja zadnjih let je odprla oči tudi tistemu, ki si jih je namenoma zatiskal, in omogočila, da so dozorele ugodne okoliščine za uresničitev našega ideala.

Vsi razumni ljudje že priznavajo, da ni mogoče obdržati ravnovesja neodvisnih evropskih držav ob sožitju z militaristično Nemčijo, če bi zanjo veljali enaki pogoji kot za druge, ravno tako pa ni mogoče premagane Nemčije razkosati ter jo tlačiti in dušiti. Pokazalo se je, da nobena evropska dežela ne more stati ob strani, medtem ko se druge bojujejo, pri čemer so nepomembne razglasitve nevtralnosti in paktov o nenapadanju. za nekoristne ali celo škodljive so se izkazale organizacije kot društvo narodov, ki je hotelo skrbeti za mednarodno zakonitost brez oboroženih sil, ki bi vsilile izvajanje njegovih odločitev, in ki je spoštovalo neomejeno suverenost sodelujočih držav. Kot absurdno se je izkazalo načelo nevmešavanja, po katerem si vsako ljudstvo lahko svobodno izbere kakršnokoli despotsko vlado, kot bi notranja ureditev vsake posamezne države ne bila v življenjskem interesu vseh drugih evropskih dežel. Nerešljivi so postali mnogoteri problemi, ki zastrupljajo mednarodno življenje na celini — mejna vprašanja na narodnostno mešanih področjih, zaščita manjšin drugačnega rodu, dostop notranjih dežel do morja, balkansko vprašanje, irsko vprašanje itd. — in ki bi v evropski zvezi našli najpreprostejšo rešitev, kot so v preteklosti podobni problemi med državnicami, ko so le-te postale del večjih nacionalnih enot, izgubili svojo ostrino in postali stvar odnosov med pokrajinami.

Konec občutka varnosti, ki ga je zbujala nedotakljivost velike britanije in ki je angleže silil v »splendid isolation«, razpad francoske republike in njene

vojske ob prvem resnem udaru nemških sil (kar je, upajmo, precej načelo šovinizem brezmejne galske vzvišenosti) in še posebej zavest o veliki nevarnosti vsesplošnega zaslužjenja pa predstavljajo po drugi strani spodbudne okoliščine za vzpostavitev federalnega sistema, ki naj postavi konec sedanji anarhiji. dejstvo, da je anglija že sprejela načelo indijske neodvisnosti in da je Francija s priznanjem poraza potencialno izgubila ves svoj imperij, olajšuje tudi iskanje skupnega izhodišča za evropsko ureditev kolonialnih posesti.

K vsemu temu je treba končno prišteti tudi izginotje nekaterih najpomembnejših vladarskih hiš in krhkost temeljev, na katerih počivajo tiste, ki so preživele. zavedati se je treba, da so vladarske hiše, ki so gledale na posamezne dežele kot na svojo tradicionalno lastnino, skupaj z vplivnimi interesi, ki so jih podpirale, predstavljale pomembno oviro pri racionalni ureditvi združenih držav evrope, ki lahko slonijo le na republikanski ureditvi vseh v zvezo združenih dežel. in če se ozremo prek obzorja stare celine na celoto vseh ljudstev, ki sestavljajo človeško skupnost, potem je treba reči, da predstavlja evropska zveza edino realno poročstvo, da se bodo odnosi z azijskimi in ameriškimi ljudstvi razvijali v duhu miroljubnega sodelovanja, dokler ne bo v bolj odmaknjeni prihodnosti postala možna politična enotnost celotne zemeljske oble.

Razmejitvena črta med naprednimi in nazadnjaškimi strankami zato sedaj ne poteka več po formalni meji večje ali manjše demokracije, bolj ali manj radikalne uvedbe socializma, ampak po najnovejši stvarni meji med tistimi, ki jim je v boju še vedno osnova stari cilj, se pravi osvojitve nacionalne politične moči - in ki bodo z zajemanjem tekoče lave ljudskih strasti v stare kalupe in z dopuščanjem ponovnega rojstva starih absurdov delali, čeprav nehote, v korist nazadnjaških sil -, in tistimi, ki si bodo za svojo glavno nalogo postavili ustvarjanje trdne mednarodne države, ki bodo v ta cilj usmerili ljudske sile in bodo tudi v primeru, da osvojijo nacionalno oblast, le-to uporabili v prvi vrsti kot orodje za vzpostavitev mednarodne enotnosti.

S propagando in konkretnim delovanjem je treba na vse možne načine utrjevati vezi med posamičnimi gibanji, ki brez dvoma nastajajo v različnih deželah, ter tako ustvariti temelje gibanja, ki bo znalo mobilizirati vse sile za rojstvo novega organizma, največkratnejše in najizvirnejše stvaritve, kar jih je v stoletjih doživela evropa. Tako bomo gradili trdno zvezno državo, ki bo imela evropske oborožene sile namesto nacionalnih vojsk, ki bo odločno zatrla gospodarske avtarkije, hrbtenico totalitarnih režimov, ki bo imela ustrezne organe in sredstva, da v posameznih zveznih državah zagotovi izvajanje sklepov, s katerimi se bo ohranjal skupni red, in ki bo posameznim državam dopuščala avtonomijo v plastičnem oblikovanju in razvoju političnega življenja v skladu s specifičnimi značilnostmi posameznih narodov.

Če bo v poglavitnih evropskih državah dovolj ljudi to dojelo, bodo kmalu imeli zmago v rokah, saj bodo duhovi in tudi situacija naklonjeni njihovim prizadevanjem. soočali se bodo le še s strankami in težnjami, ki so jih pogubne izkušnje iz zadnjih dvajsetih let popolnoma diskreditirale. Ker bo napočil čas za novo delovanje, bo to tudi čas za nove ljudi: za GIBANJE ZA SVOBODNO IN ZDRUŽENO EVROPO.

III. Naloge v povojnem času. Družbena reforma

Svobodna in enotna evropa je nujni predpogoj za okrepitev sodobne družbe, ki ji je doba totalitarizma zaustavila razvoj. Po koncu te dobe se bo takoj s polno silo na novo zagnalo zgodovinsko gibanje proti neenakopravnosti in družbenim privilegijem. vse stare konzervativne institucije, ki so preprečevale potek tega procesa, bodo do takrat že razpadle ali vsaj v razpadanju. To njihovo krizo bo treba pogumno in odločno izkoristiti.

Če naj evropska revolucija ustreza našim potrebam, mora to biti socialistična revolucija, potegovati se mora za emancipacijo delavskega razreda ter mu priboriti bolj človeka vredne življenjske pogoje. ukrepi v tej smeri pa se ne smejo izbirati na osnovi čisto teoretičnega načela, po katerem je treba načelno odpraviti zasebno lastnino nad proizvodnimi sredstvi oziroma jo dopuščati le začasno, če že ne gre drugače. Podržavljenje celotnega gospodarstva je bilo prva utopija, v kateri je delavski razred videl svojo osvoboditev od kapitalističnega jarma, vendar njegova polna realizacija ne privede do zelenega cilja, ampak ustvari režim, v katerem so vsi prebivalci podrejeni ozkemu krogu birokratov, ki vodijo gospodarstvo.

Res temeljno načelo socializma, iz katerega je bila potreba po popolni kolektivizaciji le na hitro in torej napačno izpeljana, je tisto, po katerem ne smejo gospodarske sile vladati nad ljudmi, temveč jih morajo ljudje, tako kot naravne sile, obvladovati, voditi in nadzorovati na najbolj racionalen način, da velike mase ne postanejo njihova žrtev. velikanskih sil napredka, ki se rojevajo iz interesov posameznika, ne smemo utesniti v ozke struge rutinske prakse, saj se potem nujno znajdemo pred nerešljivo težavo, da moramo oživljati iniciativnost z razlikami v plačah in podobnimi ukrepi. Te sile je treba prav nasprotno spodbujati in jih širiti, jim dajati več priložnosti za razvoj in udeleževanje, hkrati pa je treba utrditi in izboljšati jezove, ki bodo te tokove usmerjali k ciljem, ki so v večjo korist celotne skupnosti.

Zasebno lastnino je treba odpraviti, omejiti, popraviti ali razširiti od primera do primera, ne pa dogmatično in načeloma za vse. Takšna usmeritev pa se naravno vključuje v proces oblikovanja evropskega gospodarskega življenja, osvobojenega od groženj militarizma ali nacionalnega birokratizma.

Tudi v zavesti delavcev morajo racionalne rešitve prevladati nad neracionalnimi. Če naj podrobneje nakažemo vsebine tega načela, pri čemer opozarjamo, da bo primernost in način izvedbe posameznih programskih točk treba vedno presojati glede na sedaj že nujni predpogoj evropske enotnosti, izpostavimo naslednje točke:

a) Ni več dopustno prepustiti v zasebni lasti tista podjetja, ki opravljajo nujno monopolistično dejavnost in lahko na ta način izkoriščajo maso potrošnikov. Takšna podjetja so, na primer, električne družbe, javna podjetja, ki jih potrebujemo za skupno dobro in ki za svoje preživetje potrebujejo protekcionistične davke, subvencije, privilegirana naročila itd. (najbolj izrazit primer takšnih podjetij je do sedaj v Italiji jeklarska industrija.) in podjetja, ki zaradi obsega vloženega kapitala in števila zaposlenih ali zaradi pomena panoge, v kateri prevladujejo, lahko izsiljujejo državne organe in si izborijo bolj ugodne politične rešitve (npr. rudarstvo, velike banke, industrija težkega orožja). Na tem področju bo treba izvesti obširno nacionalizacijo brez upoštevanja pridobljenih pravic.

b) zaradi značilnosti, ki so jih v preteklosti imele pravica do lastništva in pravica do dedovanja, se je v rokah nekaj posameznikov koncentriralo bogastvo, ki ga bo treba med revolucionarno krizo enakopravno porazdeliti in tako odpraviti parazitske sloje ter dati delavcem potrebna proizvodna sredstva, da se izboljša njihovo gospodarsko stanje in se jim omogoči bolj neodvisno življenje. razmišljamo torej o agrarni reformi, ki bi z razdelitvijo zemlje tistim, ki jo obdelujejo, neizmerno povečala število lastnikov, ter o industrijski reformi, s katero bi lastništvo v nepodržavljenih panogah razširili na delavce prek združnih uprav, delavskega delničarstva ipd.

c) Mladim je treba pomagati z ustreznimi ukrepi, da se razlike v začetnem položaju boja za življenje zmanjšajo na minimum. Javne šole bodo morale dati dejanske možnosti za nadaljnji študij najbolj uspešnim in ne le najbogatejšim. Na vseh področjih bo za opravljanje poklicev oziroma strokovnega ali znanstvenega dela treba izobraževati toliko mladih, kolikor je povpraševanja na trgu, da bi povprečne plače bile več ali manj enake za vse poklicne kategorije, in to ne glede na razlike v plačah znotraj posamezne kategorije, odvisne od sposobnosti posameznika.

d) Današnja tehnologija omogoča masovno proizvodnjo osnovnih potrebščin in omogoča, da z relativno nizkimi socialnimi stroški lahko vsem zagotovimo bivališče, hrano in obleko ob minimalnem udobju, ki je potrebno, da se ohrani človekovo dostojanstvo. Človeška solidarnost do poraženih v gospodarskem boju se ne bo smela kazati v tistih karitativnih oblikah, ki človeka ponižujejo in proizvajajo isto zlo, katerega posledice skušajo odpraviti, temveč prek vrste ukrepov, ki bodo vsem, če delajo ali ne morejo delati,

zagotavljali spodobno življenjsko raven, ne da bi s tem zavirali spodbude k delu in varčevanju. Na ta način ne bo revščina nikogar prisilila, da sprejme nepravilne pogodbe o zaposlitvi.

e) Osvoboditev delavskega razreda se lahko uresniči samo, če se izpolnijo pogoji, navedeni v zgornjih točkah: Ne bo se dosegla, če bo o teh pogojih odločala ekonomska politika monopolnih sindikatov, ki preprosto prenašajo v delavski svet nasilne metode, značilne za veliki kapital. delavci morajo biti spet svobodni, da izberejo svoje poverjenike, ki bodo kolektivno izposlovali pogoje za opravljanje dela, država pa bo morala pripraviti pravne instrumente, s katerimi se bo zagotovilo spoštovanje sklenjenih dogovorov. vse monopolistične težnje se bodo lahko premagale, ko bodo uresničene te družbene preobrazbe.

Te spremembe so potrebne, da se okoli novega reda zbere širok sloj državljanom, ki jim je v interesu, da se ta red ohrani, ter da se političnemu življenju da neizpodbiten značaj svobode, prežet z močnim čutom za družbeno solidarnost. Na teh temeljih bodo politične svoboščine res lahko imele vsebinski in ne le formalni pomen za vse, saj bo masa državljanov dovolj neodvisna in osveščena, da bo nenehno in učinkovito nadzorovala vladajoči razred.

Bilo bi odveč sedaj razpravljati o ustavnih načelih, saj ne moremo predvideti pogojev, v katerih se bodo sprejemala in uveljavljala, in bi torej le ponavljali to, kar že vsi vemo, o potrebi po predstavnih telesih, zakonodajnem postopku, neodvisnosti pravosodnih organov, ki bodo nadomestili sedanje in nepristransko izvajali veljavne zakone, o svobodi tiska in združevanja, ki naj razsvetljuje javno mnenje in daje vsem državljanom možnost, da dejansko sooblikujejo življenje v državi. samo dve vprašanji je še treba dodatno pojasniti zaradi pomena, ki ga imata za našo državo v tem trenutku: odnos med državo in cerkvijo ter značaj političnega predstavništva:

a) Konkordat, s katerim je vatican v italiji sklenil zavezništvo s fašizmom, bo treba vsekakor razveljaviti ter potrditi popolnoma laično naravo države in nedvoumno določiti prevlado države nad civilnim življenjem. vsa verska prepričanja bo treba enako spoštovati, država pa ne bo več imela proračunske postavke za verske skupnosti.

b) Zgradba iz vžigalic, ki jo je fašizem zgradil s korporativistično ureditvijo, se bo nujno sesula skupaj s preostalimi deli totalitaristične države. Nekateri so prepričani, da bomo v teh ruševinah našli material za novi ustavni red. Mi tega ne verjamemo. v totalitarnih državah so korporativne zbornice prevara, s katero se izvaja policijski nadzor nad delavci. Pa tudi ko bi korporativne zbornice bile iskreni izraz različnih kategorij proizvajalcev, bi predstavniška telesa posameznih strok nikakor ne bila kvalificirana, da razpravljajo o splošnih političnih vprašanjih, v izrecno ekonomskih vprašanjih

pa bi postala sredstvo prevlade za sindikalno močnejše poklicne kategorije. sindikati bodo imeli široke pristojnosti sodelovanja z državnimi organi, odgovornimi za reševanje vprašanj, ki jih neposredno zanimajo. v nobenem primeru pa sindikatom ne gre zaupati zakonodajnih nalog, saj bi to privedlo do fevdalne anarhije v gospodarskem življenju in novega despotizma v politiki. v obnovo tega dela družbe bo treba pritegniti množico tistih, ki so naivno dopustili, da jih je prepričal mit o korporativizmu. seveda bodo morali prej spoznati, kako absurdna je rešitev, o kateri so zmedeno sanjali. Korporativizem lahko namreč konkretno živi le v obliki, ki mu jo dajejo totalitarne države, da bi delavce podredili funkcionarjem, ki nadzorujejo vsak njihov gib v interesu vladajočega razreda.

Revolucionarne stranke ne moremo diletantsko improvizirati v odločilnem trenutku, temveč jo moramo že sedaj začeti oblikovati. Če nič drugega, moramo začeti oblikovati jedro njene politične misli, splošne okvire in prve smernice za delovanje. stranka ne sme zastopati heterogene mase teženj, združenih le negativno in prehodno, torej zaradi skupne antifašistične preteklosti in zgolj v pričakovanju padca totalitarnega režima, in pripravljenih stopiti vsaka na svojo pot, takoj ko se doseže cilj. revolucionarna stranka se zaveda, da bo šele takrat resnično začela z delom. zato pa jo morajo sestavljati ljudje, ki enako mislijo o poglobitvini vprašanj glede prihodnosti.

S sistematsko propagando mora revolucionarna stranka doseči vse, ki jih trenutni režim zatira, za iztočnico si mora postaviti problem, ki ga v danem trenutku posamezniki ali družbeni razredi čutijo kot najbolj perečega, in pokazati, kako se ta problem navezuje na druge ter katere bi bile možne prave rešitve. iz vedno večjega števila svojih simpatizerjev pa mora zajemati in novačiti v organizacijo gibanja samo tiste, ki so si evropsko revolucijo izbrali kot poglobitveni cilj v svojem življenju. zbrati mora ljudi, ki dan za dnem disciplinirano opravljajo potrebno delo s pozornostjo do stalne varnosti in učinkovitosti svojih prizadevanj tudi v najtežji ilegali in tako vzpostavijo trdno mrežo, ki bo utrdila tudi skupine bolj labilnih simpatizerjev.

Čeprav ne gre pri širjenju sporočila zanemariti nobene priložnosti in nobenega področja, mora namenjati svoja prizadevanja predvsem v tiste kroge, ki so pomembni za širjenje idej in predstavljajo najboljši center za novačenje bojevitih ljudi. Pozornost mora nameniti predvsem dvema družbenima skupinama, ki sta danes najbolj pozorni in bosta, v prihodnosti odločilni: to sta delavski razred in intelektualci. Prva skupina se je najmanj podredila totalitarnemu jarmu in bo najbolj pripravljena, da reorganizira svoje vrste. intelektualci pa, zlasti mladi, najbolj čutijo duhovno zatiranje in so najbolj zgroženi nad vladajočim despotizmom. Preostali drugi družbeni sloji se bodo postopoma pridružili splošnemu gibanju.

Vsako gibanje, ki ne bo sposobno ustvariti zavezništva med temi silami, je obsojeno na neplodnost. Če bo to namreč gibanje samih intelektualcev, ne bo imelo potrebne masovne sile, ki bi lahko premagala reakcionarni odpor, ter ne bo zaupalo delavskemu razredu in ne bo uživalo njihovega zaupanja. In čeprav bo temeljilo na demokratičnih prepričanjih, bo pred težavami zlahka spodrsnilo na terenu mobilizacije vseh drugih družbenih razredov proti delavcem in se torej usmerilo k prerodu fašizma. Če bo gibanje temeljilo samo na proletariatu, ne bo imelo dovolj miselne jasnosti, ki jo lahko prispevajo samo intelektualci in je potrebna, da se pravilno zastavijo nove naloge in nove poti. Gibanje bi v takšnem primeru ostalo vezano na star razredni boj, videlo bi sovražnike povsod in zdrsnilo v doktrinarno rešitev, ki jo predlaga komunizem.

V revolucionarni krizi ima to gibanje nalogo organizirati in usmerjati napredne sile; pri tem se lahko naslanja na vse tiste ljudske organe, ki spontano nastajajo kot žareči kotli, v katerih se mešajo revolucionarne mase, ki ne čakajo na plebiscit, ampak na nekoga, ki bi jih vodil. Vizija gibanja in prepričanost o potrebnih korakih ne temeljita na predhodnem pooblastilu s strani še neobstoječe ljudske volje, temveč na zavesti, da zastopa globoke potrebe sodobne družbe. Na ta način bo gibanje dalo prve smernice za novi red, prva družbena pravila brezoblični masi. Iz te diktature revolucionarne stranke se bo izoblikovala nova država, okoli nje pa prava, nova demokracija.

Strahovi, da bi se ta revolucionarni režim nujno prelevil v novi despotizem, so odveč. Diktatura se pojavi samo tam, kjer se je izoblikovala zaslužnjena družba. Če pa bo revolucionarna stranka z odločno roko od prvih korakov vzpostavila pogoje za svobodno družbo, v kateri se lahko vsi državljani resnično udeležujejo javnega življenja, se bo družbeno življenje - pa čeprav prek možnih prehodnih političnih kriz - razvijalo tako, da bodo vsi postopoma razumeli in sprejeli novi red in da bodo torej tudi svobodne politične institucije lahko vedno bolje delovale.

Napočil je trenutek, ko moramo biti sposobni odvreči stara bremena, ki so nam že v napoto, in pripravljene na prihajajoče novosti, tako močno drugačne od vsega, kar smo si predstavljali, ko bo treba izločiti nesposobne iz vrst starih in spodbuditi novo energijo med mladimi. Danes se iščejo in se srečujejo ter začenjajo sestavljati podobo prihodnosti tisti, ki so dojeli razloge za sedanjo krizo evropske civilizacije in zato prevzemajo dediščino vseh gibanj za dvig človeštva, ki so potonila, ker niso poznala svojih ciljev ali sredstev za njih doseganje.

Pot pred nami ni ne lahka ne varna, vendar jo moramo prehoditi, in jo bomo!